

Pri raziskovanju življenja v občini Ravne na Koroškem je bilo uporabljeno arhivsko gradivo (Arhiv Slovenija, Pokrajinski arhiv Maribor, arhiv Delavskega muzeja), časopisi (Korošec, Mir, Koroški fužinar) in domoznansko gradivo Koroške osrednje knjižnice "dr. Franc Sušnik", ustni viri zbrani s sodelovanjem informatorjev in različna literatura. Raziskovanje je pokazalo, da je bilo življenje v tej dolini polno dogajanj in sprememb, težko in neizprosno. Duhovno kulturo pa je v zadnjem stoletju, bolj kot kmetijstvo, oblikovala industrija. Tukajšnji prebivalci so se zgledovali po življenju zunaj svojih meja in hkrati vplivali na življenje v slovenskem in evropskem prostoru. Za raziskovalca, tako etnologa kot druge, je to nedvomno lahko izziv za nadaljnje raziskovanje in proučevanje načina življenja v Mežiški dolini. Vsako temo iz topografije je potrebno natančneje obdelati in pri tem pregledati arhivsko gradivo, sploh za te kraje tako pomembno 19. stoletje. Ker so bile tu različne poklicne (kmetije, rudarji, železarji, gozdarji, uradniki, učitelji, obrtniki,...) in socialne skupine prebivalcev, bi bilo posebej zanimivo raziskovanje njihovega sožitja in razlikovanja.

Karla Oder

PO SLEDEH AVGUSTA PAVLA

Avgust Pavel (Cankova 1886-Szombathely 1946) je od leta 1924 vodil knjižnico, od leta 1928 pa etnološki oddelek in upravo Muzeja Savaria v Szombathelyu na Madžarskem. Število predmetov v etnološki zbirki je Pavel v desetih letih svojega delovanja podvojil. Zbiral in fotografiral je predvsem v slovenskih vaseh v okolici Monoštra ter sosednjih madžarskih vaseh v Stražni pokrajini (Orseg). V obdobju med 1928 in 1946 je zbiral predmete v več kot sto naseljih takratne Železne županije. Večina teh je keramika, modli za lecte in modrotisk. Drugi so s področja prehrane, stavbarstva, ljudske umetnosti, poljedelstva, živinoreje, lova na ptice in otroških iger. Zbirka fotografij je v 18 letih postala bogatejša za več kot tisoč posnetkov. Pavel je posnel blizu dvesto fotografij z naslednjo tematiko: stavbarstvo, poljedelstvo, domača obrt, obrt, promet, noša, predelovanje lanu, prehrana, čebelarstvo, otroške igre, pogreb. Etnološki arhiv Muzeja Savaria hrani rokopise Pavlovih razprav, njegovih etnoloških in jezikoslovnih terenskih zapiskov na približno 2000 listkih. Ob 100 letnici pavlovega rojstva - leta 1986 - je Marija Kozar-Mukič v Muzeju Savaria pripravila razstavo, ki je prikazala predvsem predmetno zbirko Avgusta Pavla in njegovo delovanje na področju organizacije muzeja med leti 1928 in 1946 (Avgust Pavel - etnolog in organizator muzeja. Szombathely 1986. Katalog). Pavel je bil - za Jožefom Košičem - prvi, ki se je v pokrajini med Muro in Rabo poklicno ukvarjal z znanstvenim delom.

Nasledniki Avgusta Pavla v Muzeju Savaria so že tudi zaradi neznanja slovenskega jezika zbrali le nekaj predmetov v slovenskih vaseh Železne županije. Jezikovnim oviram navkljub pa je v teh vaseh zbral veliko podatkov in posnel vrsto dragocenih fotografij Pavlov prijatelj Joszef Csaba (1903-1983). Csaba je že leta 1971 predlagal ustanovitev slovenskega muzeja na Gornjem Seniku, ki naj bi ga poimenovali po Avgustu Pavlu. Njegova ideja se je uresničila šele 19. aprila 1983, ko je bil v Monoštru

predan Krajevnozgodovinski in narodnostni muzej. (Leta 1986 poimenovan po Avgustu Pavlu.) Osnovni fond muzeja predstavlja predvsem zbirka osnovnošolskega ravnatelja slovenskega porekla Karla Gašparja (1914-1982) in več manjših zbirk iz Monoštra ter Števanovec.

V osmih prostorih Muzeja Avgusta Pavla so postavljene tri razstave, v kletnih prostorih pa je pisarna z depoji. V pritličju sta razstavi "Zgodovina Monoštra" in "Slovenci v okolici Monoštra", v nadstropnih prostorih pa "Lončarstvo v jugozahodnem Prekodonavju".

Razstavo "Slovenci v okolici Monoštra" je postavila kustodinja-etnologinja Muzeja Savaria Marija Kozar-Mukič, ki je od leta 1982 do danes odgovorna tudi za slovensko zbirko monoštrskega muzeja. Razstava želi predstaviti okoliščine naselitve Slovencev v okolici Monoštra, njihovo gospodarjenje, stavbarstvo, prehrano, nošo, njihove šege (83 predmetov iz lastne zbirke). Razstavo o lončarstvu je postavil madžarski etnolog Zoltan Nagy. Od 220 predmetov je 89 iz monoštrske zbirke.

V zbirki Muzeja Avgusta Pavla je 1300 predmetov. Iz tega je 200 razstavljenih, 1100 pa jih je v depoju. Osnovni fond muzeja sestoji iz štirih zbirk. Med temi je največja t.i. Gašperjeva zbirka, ki jo je Karel Gašpar že za časa svojega življenja namenil bodočemu mestnemu muzeju. Iz njegove zbirke, ki je štela okrog 600 predmetov, je vdova leta 1982 podarila muzeju 461 predmet. Večino tega (242) so lončarski izdelki, ostali predmeti pa so služili obdelovanju lanu, oziroma so bili del kuhinjske in hišne opreme ipd. Med lončenimi predmeti v največjem številu (44) najdemo mlečno posodo in lonce za kuho (42). Precej je še vrčev za vodo (29), posod za shranjevanje masti (24), modlov za pecivo (20), vrčev za vino (15), velike neloščene posode za shranjevanje žita (13) in kozice (11). Med lesenimi predmeti je največ takih, ki so jih uporabljali pri obdelovanju lanu. Veliko je slamnate posode za shranjevanje žita, koruze, fižola ipd. ter slamnantih košev za čebele. Vse to priča o močni razširjenosti teh predmetov v slovenskih vaseh v okolici Monoštra. Razen prej naštetih je v zbirki tudi nekaj za Slovensko Porabje zelo značilnih predmetov. Te lahko vidimo tudi na razstavi. Takšen je "mlin za ber (proso)", "klonja i tledjice za lanfore lovit" (kletka in limanice za brinjevke lovit), pa dva "muožara", s katerima so streljali na veliko soboto. Naši leseni predmeti so estetsko zelo skromni. Malo je takih, ki so izrezljani ali pobarvani. V Gašperjevi zbirki so trije taki: izrezljan enojni jarem, greben z motivi in letnico 1869 ter stol z letnico 1857.

V minulih devetih letih je bila v muzeju zaposlena po dvakrat dve leti (1984-1986 in 1989-1991) etnologinja Katarina Hirnok. V tem času je postavila razstave v Porabju in Ljubljani in skupaj z Marijo Kozar-Mukič inventarizirala vse predmete, ki so leta 1991 bili tudi fotografirani. Poleti 1991 je Katarina Hirnok - z materialno pomočjo Zveze Slovencev na Madžarskem - organizirala mladinski raziskovalni tabor v Porabju. Jeseni je Marija Kozar-Mukič začela računalniško obdelovati etnološko zbirko monoštrskega muzeja.

Marija Kozar - Mukič